

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΠΙΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΤΝΟΝ ΝΕΟΕΚΔΗΤΕΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΚΟΝΤΑΝΙΝΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

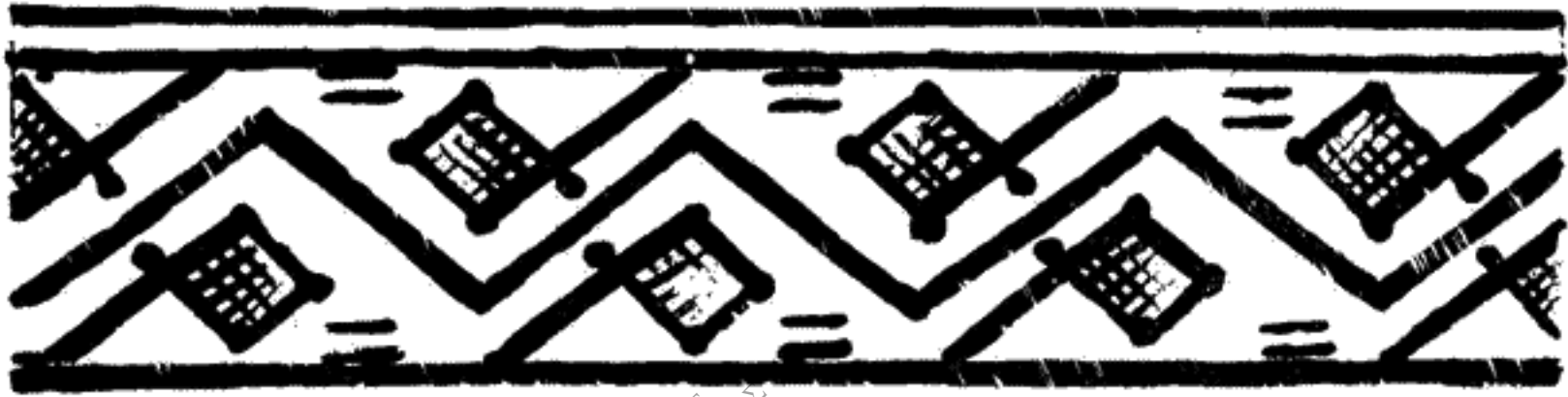
ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1939

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 46
ΑΘΗΝΑ II

Ε.Ι.Α. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΣΣΑΝΗ ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΗΓΑΝ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗΝ· ΦΕΡΑΙΟΝ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΜΕΤ' ΑΥΤΟΥ ΘΑΝΟΝΤΑΣ

Υπάρχει σειρά ἐμμέτρων καὶ πεζῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα συνδεύονται ὑπ' ἀφιέρωσεων εἰς τὸν Ρῆγαν Βελεστινλῆν· Φεραῖον καὶ τοὺς συναθλητὰς καὶ συμμάρτυρας τοῦ φλογεροῦ καὶ μεγαλεπηβόλου Ψάλτου τῆς Ἐλευθερίας. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἔργων τῆς κατηγορίας αὐτῆς τὰ γνωστότερα εἶναι τὰ « Ἀπομνημονεύματα Πολεμικὰ » τοῦ Χριστοφόρου Περραιβοῦ (1) καὶ τὸ ἐν Ἰταλίᾳ τῷ 1806 παρ' « Ἀνονίμου τοῦ Ἑλληνοῦ » (sic) ἐκδοθὲν ἐπαναστατικὸν βιβλίον « Ἑλληνικὴ Νομαρχία, ἦτοι Λόγος περὶ Ἐλευθερίας », τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται ὑπὸ πολλῶν εἰς τὸν ὀνομαστὸν πολιτικὸν Ἰωάννην Κωλέττην (1774-1847) (2).

(1) Ἐξεδόθησαν εἰς δύο τόμους, ἐν Ἀθήναις ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἀνδρέου Κορομηλά, τῷ 1836. Ὁ πρῶτος τόμος μετὰ τὰς ἀνευ ἀριθμῶν πρῶτας σελίδας : 3-4 (ὅπου ἔχουσι τυπωθῆ ἀναγραφή τῶν περιεχομένων καὶ παροράματα), περιλαμβάνει παρένθετον πίνακα, εἰκονίζοντα λιθογραφικῶς τὸν « Ρῆγαν Φεραῖον » μετὰ τοῦ Ὀμηρικοῦ στίχου : « Εἰς (sic) αἰωνὸς ἀρίστος, ἀμόνασθαί (sic) περὶ Πάτρης », μετὰ δὲ τὸν παρένθετον πίνακα ἔπεται προσφώνησις « Πρὸς τοὺς Ἑλληνας », ἐν ἣ μεταξὺ ἄλλων ἀναγινώσκομεν : « Διὰ τὴν μὴ δυσαρεστήσω, καὶ κατηγορηθῶ ταυτοχρόνως ὡς κόλαξ, ἐνέκρινα κατὰλληλον τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ συγγράμματός εἰς τὸν αἰοῦντον Ρῆγαν Φεραῖον (sic) Θετταλόν . . . Δὲν νομίζω λοιπὸν νὰ φανῆ παράδοξος (καίτοι ἀσυνήθης) ἡ ἀφιέρωσις τῆς ἱστορίας, μικρὰ μάλιστα καὶ ἀσήμαντος ἢ πρὸς τὸν ἀνδρα θυσία μου, ἀλλ' ὅχι καὶ ἀνάρμοστος· δὲν ἀμφιβάλλω ἐκ τοῦ ἑτέρου, ὅτι μίαν ἡμέραν μέλλει τὸ ἔθνος μου νὰ ὑψώσῃ ἀνδριάντα τοῦτου τοῦ ἥρωος εἰς ὄλας τὰς πόλεις καὶ τριόδους με κρότους, πομπὰς καὶ σέβας, ἀνάλογα τῶν θυσιῶν του ».

(2) Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ βιβλίου ἔχει : « Ἑλληνικὴ Νομαρχία, ἦτοι Λόγος περὶ Ἐλευθερίας Δι' οὗ ἀποδιδύεται, πόσον εἶναι καλιωτέρα ἡ Νομαρχικὴ Διοίκησις ἀπὸ τὰς λοιπὰς, ὅτι εἰς αὐτὴν μόνον φυλάττεται ἡ Ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, τί ἐστὶ Ἐλευθερία, ὅπως μεγάλων κατορθωμάτων εἶναι πρόξενος, ὅτι τάχιστα ἡ Ἑλλάς πρέπει νὰ συντρίψῃ τὰς ἀλύσσοις τῆς, ποῖαι ἐστάθησαν αἱ αἰτίαι ὁποῦ μέχρι τῆς σήμερον τὴν ἐφύλαξαν δούλην, καὶ ὁποῖαι εἶναι ἐκεῖναι ὁποῦ μέλλει νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ. Συντεθεῖς τε καὶ τύποις ἐκδωθεῖς ἰδίους ἀναλώμασι πρὸς ὠφέλειαν τῶν Ἑλλήνων παρὰ Ἀνονίμου τοῦ Ἑλληνοῦ. Ἐν Ἰταλίᾳ, 1806 » (σελ. 266, σχ. βον μικρόν). Πρβλ. ἐπ' ἐσχάτων Δημ. Δ. Ζῶτον, Ἡ δικαιοσύνη εἰς τὸ κράτος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐν Ἀθήναις 1938, σελ. 16 κ.ε., ὑπόσημ. 2, ὅπου ἀναγράφεται καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία (πρόσθετος εἰς αὐτὴν καὶ Σ. Π. Λάμπρον, Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρῆγα. Ἐν Ἀθήναις 1892, σελ. 100. Κ. Ἀμαντον, Ἀ-

Ἡ ἀφιέρωσις τῆς « Ἑλληνικῆς Νομαρχίας, ἦτοι Λόγος περὶ Ἐλευθερίας » ἔχει ὡς ἑξῆς :

« Εἰς τὸν τύμβον τοῦ Μεγάλου καὶ Ἀειμνήτου Ἑλληνοῦ Ρῆγα Τοῦ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος ἐσφαγισθέντος : χάριν εὐγνωμοσύνης ὁ συγγραφεὺς τὸ Πονημάτιον τὸ δεῶς δῶρον ἀνατίθησι.

(a) *Iŕchoriare aliquis nostris ex ossibus ultor.*
Virg.

(α) Ἀναφανῆναί τις ἐκ τῶν ὀστέων ἡμῶν ἔκδικος.
Virg.

Εἰς ποῖον ἄλλον ἔπρεπε νὰ ἀναθέσω ἐγὼ τὸ παρὸν μου πονημάτιον ὦ ἀξιάγαστε Ἡρώς, παρὰ εἰς ἐσὲ ὁποῦ ἐστάθης ὁ Πρόδρομος μιᾶς ταχέας ἐλευθερώσεως τῆς κοινῆς Πατρίδος μας Ἑλλάδος, καὶ ἐθυσίασες τὴν ζωὴν σου δι' ἀγάπην τῆς; δέξαι το λοιπὸν μετὸ συνηθισμένον σου ἑλληνικὸν ἱλαρὸν καὶ καταδεκτικὸν βλέμμα, καὶ δέξαι το πρὸς τούτοις ὡς ἀβρωβῶνα ἐκδικήσεως τοῦ λαμπροῦ αἵματός σου κατὰ τῶν τυράνων τῆς Ἑλλάδος. Ἡ δὲ Ἑλλάς ἅπασα θέλει δοξάσει διὰ παντός τὸ ἀθάνατον ὄνομά σου, συναριθμοῦσα αὐτὸ εἰς τὸν κατάλογον τῶν Ἑπαμινόντων, Λεονείδων, Θεμιστοκλέων, καὶ Θρασυβούλλων. » (3)

Ἐν δὲ τῷ κειμένῳ τοῦ ἀνωτύπου τούτου φυλλαδίου (σελ. 48-53) ἐξαίρεται « ὁ μέγας » καὶ « θαυμαστός Ρῆγας », « αὐτὸς ὁ ἀξιάγαστος ἀνὴρ », ὁ ὁποῖος « ἦτον ἐστολισμένος ἀπὸ τὴν φύσιν μετὰ ὄλας τὰς χάριτας τῶν μεγάλων ὑποκειμένων, εὐφυῆς, ἀγχίνους, καὶ ἄοκνος, ὠραῖος τῷ σώματι, καὶ ὠραιότερος τῷ πνεύματι, δίκαιος, καὶ ἐξακολούθως ἀληθῆς φιλέλληνας (4), καὶ φιλόπατρις ».

νέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρῆγα Βελεστινλῆ. Ἐν Ἀθήναις 1930, σελ. κζ'. Α. Dascalakis, Rhigas Velestinlis. Paris 1937, σελ. 115, 208.

(1) Πρβλ. Κ. Ἀμαντον, Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. κζ'.

(2) Σελ. 5-6 τοῦ ἐντύπου (αἱ ἀνορθογραφίαι τοῦ ἐντύπου διετηρήθησαν).

(3) Ὁ συγγραφεὺς μεταχειρίζεται τὴν λέξιν καὶ περὶ Ἑλληνοῦ, ἡ δὲ τοιαύτη χρῆσις τῆς λέξεως εἶναι ἀρχαία.

Ὀλιγότερον γνωστὸν — ὡς βλέπω — εἶναι ἀφιέρωμα τοῦ Γεωργίου Λασσάνη εις τὸν Ρήγαν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ὑπὲρ πατρίδος μαρτυρήσαντας. Τὸ ἀφιέρωμα τοῦτο ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν μνήμην μου τὸ δημοσίευμα «Ὁ Γ. Λασσάνης περὶ Ρήγα Βελεστινλῆ» τοῦ φιλόστοργου κ. Εὐαγγέλου Στ. Τζιάτζιου⁽¹⁾. Γεννηθεὶς ὁ Γεώργιος Λασσάνης τῷ 1793⁽²⁾, ἦτο παιδίον ἡλικίας πέντε περίπου ἐτῶν, ὅτε τὴν νύκτα τῆς 11/12 Ἰουνίου 1798⁽³⁾, ὁ Ρήγας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἑπτὰ ἑταῖροι ἀπέθνησκον εἰς τὸ Βελιγράδιον τὸν θάνατον τῶν ἐθνομαρτύρων. Κατὰ ταῦτα ἀποκλείεται ἡ ἐκδοχή, ὅτι ὁ Γεώργιος Λασσάνης τυχὸν εἶχεν ἀμέσως συνεργασθῆ μετὰ τοῦ Ρήγα καὶ τῶν γενναίων ἀνδρῶν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι μετ' αὐτοῦ ἐστραγγαλίσθησαν. Ἀλλ' ἡ Κοζάνη τῆς Μακεδονίας, ὅπου εἶδε τὸ φῶς καὶ ἀνετράφη ὁ Γεώργιος Λασσάνης, συνδέεται πολυειδῶς στενότερα πρὸς τὸν Ρήγαν, τὴν δρᾶσιν καὶ τὸ μαρτύριον αὐτοῦ. Αὐτὸς ὁ πλούσιος Κοζανίτης Ἰωάννης Λάσκος ἢ Σαπουτζῆς⁽⁴⁾, — ὡς κυρίως ἐκαλεῖτο ὁ πατὴρ τοῦ Γεωργίου Λασσάνη — ἔζη ὡς ἔμπορος ἐν Βιέννῃ ἀκριβῶς καθ' ὃν χρόνον ὁ πρωτομάρτυς εἶχε καταστήσει κέντρον τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ τὴν αὐστριακὴν πρωτεύουσαν. Εἶναι δὲ πιθανόν, ὅτι καὶ προσωπικῶς ἐκεῖ ἐγνώρισεν ὁ πατὴρ τοῦ Γεωργίου Λασσάνη τὸν ἐνθουσιώδη Θεσσαλὸν Κοζανίτην ἦτο καὶ ὁ ἰατρὸς Γεώργιος Κωνσταντίνου Σακελλάριος (1765 - 1838), ὁ ὅποιος — ὡς γνωστὸν — ὑπῆρξε φίλος καὶ συνεργάτης τοῦ Ρήγα⁽⁵⁾, μεταφράσας χάριν αὐτοῦ τμήμα-

τα τῆς «Περιηγήσεως τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος», τοῦ περιφήμου ἱστορικοῦ μυθιστορηματοῦ τοῦ ἀββᾶ J. J. Barthélemy. Μετὰ τοῦ πολυπλάγκτου τούτου Κοζανίτου ἰατροῦ εἶχεν ὁ Γεώργιος Λασσάνης, παλαιὰν οἰκογενειακὴν σχέσιν καὶ φιλίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν Πέστη ἔμπορος Θεοχάρης Γεωργίου Τορούντζιας, ὁ ὁποῖος μετέσχε τῆς ἀπελευθερωτικῆς κινήσεως τοῦ Ρήγα καὶ ἐμαρτύρησε μετ' αὐτοῦ, ἦτο — κατὰ τινὰς ἐρεῦνας⁽⁶⁾ — οὐχὶ ἐκ Σιατίστης, ἀλλ' ἐκ Κοζάνης, καταγόμενος πόρρωθεν ἐκ τῆς Νοτιομακεδονικῆς Καισαρειᾶς, ἡ ὁποία κεῖται ἐν τῇ περιοχῇ ἐκείνης. Καὶ αὐτὸς ὁ Δημήτριος Οἰκονόμος, ὁ προδόσας οὐχὶ τυχαίως, ἀλλὰ κατόπιν σκέψεως⁽⁷⁾ τὸν Ρήγαν εἰς τὰς αὐστριακὰς ἀρχάς, ἦτο Κοζανίτης· διὰ τοῦτο ὁ ἀνώνυμος ποιητὴς τῶν λαμβικῶν τετραστίχων ὡς ἐκ προσώπου τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος «κατὰ τοῦ προδότου Δημητρίου Οἰκονόμου», ἔγραψε καὶ τὰ ἐξῆς:

«Ὁὐ Κοζάνη πατρίς σου, ἀλλ' Ἰσκαρία
τοιοῦςδε ἀνδρας οἶδεν ἐκφύειν, κύον,
προδότας, ἐκτρώματα καὶ ἀποστάτας,
οἶος, φονεῦ, σὺ, ὦν τὰ πρῶτα δὴ φέρεις.»

«[Ἑρμηνεία] Ἡ Κοζάνη δὲν εἶναι πατρίδα σου, ἀμὴ Ἰσκαρία, ἡ πατρίς τοῦ Ἰούδα, ἠξέουρει νὰ γεννᾷ τοιοῦτους ἀνθρώπους, σκύλε, ἡγουν προδότας, ἀπορρίματα, κολοβώματα καὶ ἀποστάτας, ὅτι λογῆς εἶσαι, φονεά, ἐσὺ, τῶν ὁποίων ἔχεις τὰ πρῶτα καὶ διαβαίνεις αὐτούς»⁽⁸⁾.

Γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς ὁ Γεώργιος Λασσάνης ἐν περιβάλλοντι, τὸ ὁποῖον ἦτο οἰκεῖον πρὸς τὴν κίνησιν τοῦ Ρήγα, ἐγνώριζε παιδιόθεν νὰ θαυμάζη τὴν μεγάλην αὐτοῦ μορφήν καὶ νὰ γεραίρῃ τὸ μαρτύριον. Ἀλλὰ καὶ νὰ μισῇ ἔτι μᾶλλον τοὺς τυράννους ἐγνώριζε παιδιόθεν ὁ Γεώργιος Λασσάνης, λόγῳ τῶν ἐξαιρετικῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας διῆλθε τὴν τρυφεράν αὐτοῦ ἡλικίαν. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπιστρέφων ἐκ Βιέννης εἰς Κοζάνην ἐφονεύθη καθ' ὃδὸν καὶ ἀφῆκε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, Αἰκατε-

(1) «Νέα Ἑστία», τόμ. ΚΒ' (1937), σελ. 1749 - 50.

(2) Ἡ χρονολογία αὕτη δίδεται ρητῶς ὑπὸ τοῦ Παν. Ν. Λιούφην, Ἱστορία τῆς Κοζάνης, Ἀθήναις 1924, σελ. 308. Ὁ Νικ. Ἰ. Λάσκαρης ἐν «Ἑλληνικῇ Ἐπιθεωρήσει», τόμ. ΙΖ' (1923/24), τεύχος 202-203, σελ. 3 (πρβλ. Κ. Ἐλευθερουδάκη, Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν, τόμ. Η' [1930], σελ. 525), ὁ Θ. Β[ελλιανίτης] ἐν τῇ «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», τόμ. Ε' (1931), σελ. 823, καὶ ἄλλοι θέτουσι τὴν γέννησιν τοῦ Γεωργίου Λασσάνη εἰς τὸ ἔτος 1796. Ἀλλ' ὁ Παναγ. Ν. Λιούφης, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Γεωργίου Λασσάνη, σχετικῶς πρὸς τὰ βιογραφικὰ τούτου εἶναι ἀξιοπιστότερος. Ἄλλως τε τὸ 1793 ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Γεωργίου Λασσάνη ἐξάγεται καὶ ἐκ σχετικῶν ὑπομνημάτων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Πρβλ. Β. Γ. Μέξαν, Οἱ Φιλικοί. Κατάλογος τῶν μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐκ τοῦ ἀρχείου Σέκερη (ἐν Ἀθήναις 1937), σελ. 6, ἀριθ. 31.

(3) Κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον· εἶναι ἡ χρονία αὕτη τοῦ θανάτου τοῦ Ρήγα καὶ τῶν συναθλητῶν αὐτοῦ ἡ πιθανωτάτη.

(4) Πρβλ. Παναγ. Ν. Λιούφην, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 308.

(5) Αὐτόθι, σελ. 292 κ.έ. Ἐσφαλμένως ὁ Σ. Π. Λάμπρος (Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα, ἐν Ἀθήναις 1892, σελ. 25) καὶ ὁ Α. Dascalakis (Les œuvres de Rhigas Velestinlis, Ἐν Παρισίοις [=Ἀθήναις] 1937, σελ. 5) προσγράφουσιν εἰς τὸν Κοζανίτην τούτον συνεργάτην τοῦ Ρήγα τὸ βαπτιστικὸν ὄνομα Κωνσταντίνος. Εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν τὸ γεγονός, ὅτι καὶ τὰ ἔγγραφα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ἀνάκρισιν τοῦ Ρήγα ἀναφέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ συνεργάτου τούτου: «Konstantin Sakelari» (πρβλ. É. Legrand, Documents inédits concernant Rhigas Velestinlis, Ἐν Παρισίοις 1892, σελ. 18-19. Κ.

Ἄμαντον, ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 28-29). Κωνσταντίνος ἐκαλεῖτο — κατὰ τὰ ἀνωτέρω — ὁ πατὴρ τοῦ ἰατροῦ Γεωργίου Σακελλάριου. Ὁ Σ. Π. Λάμπρος, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 136 κ.έ., ἀκολουθῶν τὸν R. Nicolai, Geschichte der neugriechischen Literatur, Leipzig 1867, σελ. 154) ἐσφαλμένως ταυτίζει τὸν Κοζανίτην (αὐτὸν Γεώργιον Κωνσταντίνου Σακελλάριον πρὸς τὸν βαρῶνον Σακελλάριον. Περὶ τῶν συγγραφῶν τοῦ Κοζανίτου ἰατροῦ Γεωργίου Κωνσταντίνου Σακελλάριου ἰδὲ καὶ «Νέον Ἑλληνομνήμονα», τόμ. Ι' (1913) σελ. 353 κ.έ.

(6) Πρβλ. Π. Ν. Λιούφην, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 299 κ.έ.

(7) Πρβλ. πρὸ παντὸς Δουσάν Πάντελιτς, Τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Ρήγα τοῦ Φεραίου (σερβιστ.), Ἐν Βελιγραδίῳ 1931, σελ. 44.

(8) Δημ. Μ. Σάρρου, «Ἰαμβικὰ τετράστιχα περὶ τοῦ Ρήγα» ἐν τῇ «Νέα Ἑστία», τόμ. ΚΔ' (1938) σελ. 1061-1063, ἰδία σελ. 1063α, ἀριθ. [6]. Ὁ μακαρίτης Δημ. Μ. Σάρρος ἐνόμιζε, ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος Ἰαμβικὰ τετράστιχα εἶναι ἔργα τοῦ Χριστοφύρου Περραιβοῦ.

ρίνην, τὸ γένος Χατζηκλήμου, νεωτάτην χήραν, τὸν δὲ υἱὸν Γεώργιον μικρὸν παιδίον. Ἄλλ' ὁ Ἄλῃ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων πληροφορηθεὶς, διὰ τῶν πρακτόρων αὐτοῦ, τὰ κατὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ὠραιότητα τῆς μητρὸς τοῦ Γεωργίου Λασσάνη, κατεζήτησεν αὐτὴν διὰ τὰ περαιτέρω, δι' ἧς αὕτη ἠναγκάσθη μετὰ τοῦ υἱοῦ της νὰ κρυβῆ ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα ἐντὸς τῆς οἰκίας συμπολίτου, ὀνόματι Καράτζα. Ἦτο ἤδη εἴκοσι περίπου ἔτων ὁ Γεώργιος Λασσάνης, ὅτε ἐμνηστεύθη μετὰ τῆς θελκτικῆς καὶ ἐναρέτου Ἀναστασίας, θυγατρὸς τοῦ Νικολάου Τακάτζη, ὁ ὁποῖος ἀνήκεν εἰς ἐπίσημον τῆς Κοζάνης οἰκογένειαν, διενήργει δὲ τότε μετὰ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ μέγα ἐμπόριον ἐν Πέστη. Ἄλλ' ἕνεκα νέων καταδιώξεων ἐκ μέρους τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ἠναγκάσθη ὁ Γεώργιος Λασσάνης νὰ ἐγκαταλίπη τὴν Κοζάνην καὶ κατὰ πρῶτον μὲν κατέφυγεν εἰς Βιέννην, ὅπου καὶ εἰργάσθη ἐπὶ βραχὺ διάστημα ὡς ἔμπορος πλησίον τοῦ πατρὸς τῆς μνηστῆς του, τοῦ προμνημονευθέντος Νικολάου Τακάτζη βραδύτερον δὲ μετέβη χάριν ἀνωτέρων σπουδῶν εἰς Λειψίαν⁽¹⁾. Τότε καὶ ἐν Πέστη καὶ ἐν Λειψίᾳ μετὰ τῶν Ἑλλήνων παροίκων ἦσαν ζωηρόταται ἀκόμη αἱ ἀναμνήσεις τῆς κινήσεως τοῦ Ρήγα. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν αὐστριακῶν ἀρχῶν σύλληψιν καὶ ἀνάκρισιν τοῦ πρωτομάρτυρος καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ, ὅσοι μὲν ἐξ αὐτῶν ἦσαν Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι — κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Β' — ἐξεδόθησαν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, οἱ δὲ λοιποὶ, Αὐστριακοὶ ἢ Ρῶσοι ὑπήκοοι, ὡς ἐπικίνδυνα στοιχεῖα ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Αὐστρουγγαρίας· οἱ πλεῖστοι τῆς τελευταίας κατηγορίας κατέφυγον εἰς Λειψίαν⁽²⁾, ἢ δὲ μετ' αὐτῶν ἐπικοινωνία τοῦ Γεωργίου Λασσάνη ἐκεῖ ὑπῆρξεν ἀφορμή, ὥστε νὰ ἐπιδώσῃ ὁ θαυμασμὸς αὐτοῦ πρὸς τὸν Ρήγαν καὶ τοὺς συναθλητὰς τούτου.

Μετ' ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του ἐν Γερμανίᾳ ὁ Γεώργιος Λασσάνης δὲν ἐπέστρεψεν εἰς Κοζάνην, ἀλλὰ μετὰ τινὰς παρεκβάσεις μετέβη τὸ φθινόπωρον τοῦ 1818 εἰς Ὀδησσόν, ὅπου διωρίσθη διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς. Ἐκεῖ ἐδίδασκε μετὰ τοῦ Γεωργίου Γενναδίου καὶ τοῦ Κ. Βαρδαλάχου, τοῦ ἐκ Χίου μὲν καταγομένου, ἀλλ' ἐν Αἰγύπτῳ γεννηθέντος. Μετὰ τοῦ Γεωργίου Γενναδίου συνεργασθεὶς καὶ βασιζόμενος εἰς νεώτερα τότε παιδαγωγικὰ συστήματα τῶν Γερμανῶν, συνέταξεν ὁ Γεώργιος Λασσάνης τὴν «Στοιχειώδη Ἐγκυ-

κλοπαιδεῖαν τῶν παιδικῶν μαθημάτων», ἀποτελουμένην ἐκ πέντε τομιδίων, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν ἐν Μόσχᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1819 - 1821 ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σελιβανόφσκη⁽³⁾. Εἰσήγαγε δὲ ὁ Γεώργιος Λασσάνης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν τῆς Ὀδησοῦ τὴν ἀλληλοδακτικὴν μέθοδον τοῦ Γεωργίου Κλεοβούλου, τοῦ Φιλιπποπολίτου, ὁ ὁποῖος καὶ ὁ ἴδιος βραδύτερον (1821-1823) ἐδίδασκεν αὐτόθι⁽⁴⁾.

Ἐν τούτοις τὸ μυστικὸν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας γοργῶς κατέκτα τὰς ἑλληνικὰς ψυχὰς καὶ διέσπειρε μετὰ τῶν προγόνων ἡμῶν ἐνδόξους ἐλπίδας. Κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Φιλήμονος καταρτισθέντα κατάλογον τῶν Φιλικῶν, ὁ Γεώργιος Λασσάνης ἐμυήθη εἰς τὰ σχέδια τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας τῷ 1818 ἐν Μόσχᾳ ὑπὸ τοῦ δραστηρίου, ἀλλὰ κούφου Νικολάου Γαλάτη, ὁ λίγους μῆνας προτοῦ οὗτος χαρακτηρισθῆ ὑποπτος, ὅτι θὰ προέδιδε τὴν Ἐταιρείαν, καὶ φονευθῆ κατὰ διαταγὴν τῶν ἰθυόντων αὐτῆν⁽⁵⁾. Ὁ Γεώργιος Λασσάνης ὡς Φιλικὸς ἀνεδείχθη ἀκαταπόνητος λειτουργὸς τοῦ ἀπορρήτου σκοποῦ καὶ προπονητῆς τῶν ψυχῶν διὰ τὸν μέλλοντα Ἄγωνα· συνέτεινε πολὺ καὶ αὐτός, ὥστε ἡ Ὀδησσὸς νὰ γίνῃ κέντρον Φιλικῶν. Ἐκ παρεξηγήσεως δὲ παρά τινων ἐπιστεύθη, ὅτι δῆθεν ὁ Γεώργιος Λασσάνης μετὰ τοῦ Πελοποννησίου Ἀντωνίου Τζούνη προετίθετο νὰ ἰδρύσῃ ἰδίαν ἀρχὴν ἐπὶ βλάβῃ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας⁽⁶⁾.

Παρασκευάζων τὸ ἔδαφος πρὸς ὑποδοχὴν τῆς Ἐλευθερίας, ὁ Γεώργιος Λασσάνης δύο κατ' ἐξοχὴν ἐχρησιμοποίησε μέσα, τὸ σχολεῖον καὶ τὴν σκηνὴν. Καὶ εἰς μὲν τὸ σχολεῖον τῆς Ὀδησοῦ ἐδίδασκε — κατὰ τινὰς εἰδήσεις, τουλάχιστον κατὰ

(1) Πρβλ. πρὸ πάντων: Μ. Κ. Παρανίκα, Σχεδίασμα περὶ τῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων. Ἐν Κων/πόλει 1867, σελ. 1820 κ.έ., Παν. Ν. Λιούφην, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 309. Ξενοφῶντα Ἀναστασιάδην, Γεωργίου Γενναδίου Βίος, ἔργα, ἐπιστολαί. Ἐν Παρισίοις 1926, σελ. 11. κ.έ., Τρ. Ε. Εὐαγγελίδην, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι Καποδιστρίου. Τόμ. Β'. Ἐν Ἀθήναις 1935, σελ. 363 κ.έ., (ὅπου ὁ διορισμὸς τοῦ Γ. Λασσάνη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν Ὀδησοῦ τίθεται εἰς τὴν 27 Ἰανουαρίου 1820, τοῦθ' ὅπερ ἄτοπον· πάντως ἐκεῖνος κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1819 ἐδίδασκεν ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ σχολῇ· πρβλ. ἐπιστολὴν Γ. Λασσάνη πρὸς Ἀ. Ὑψηλάντην παρὰ Ἰ. Φιλήμονι, Δοκίμιον ἱστορικῶν περὶ τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως. Τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1859, σελ. 206 κ.έ.).

(2) Πρβλ. Ἰ. Φιλήμονα, ἔνθ' ἀνωτέρω, τόμ. Α', σελ. 399. Κατὰ τὸν κατάλογον ὅμως τοῦ Σέκερη, ὁ Γ. Λασσάνης κατηχῆθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Νικολάου Γαλάτη, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Χριστοδοπούλου Πεντεδέκα τῇ 1 Μαρτίου 1818. Πρβλ. Β. Γ. Μέξαν, ἔνθ' ἀνωτέρω, σ. 6, 87.

(3) Πρβλ. Mémoires du prince Nicolas Ypsilanti... publiés par D. G. Cambrongliou s, Athènes-Paris [1901], σελ. 37, 51 κ.έ., 62 κ.έ., 70 κ.έ. Ἐμμ. Ξάνθου, Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ἐν Ἀθήναις 1845, σελ. 132 κ.έ. Ἰ. Ν. Φιλήμονα, ἔνθ' ἀνωτέρω, τόμ. Α', σελ. 22. Τάκην Χ. Κανδηλώρον, Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία 1814—1827. Ἐν Ἀθήναις 1927, σελ. 303 κ.έ., 332.

(1) Πρβλ. Παν. Ν. Λιούφην, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 303.

(2) Πρβλ. Κ. Ἀμαντον, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 178 κ.έ., Σ. Π. Λάμπρον, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 127 κ.έ., 132 κ.έ., Ἐπιστολαὶ Γ. Π. Κρέμου καὶ Ἠθικὴ σπουδαία Α. Κ. Βυζαντίου, ἐκδιδόμεναι ὑπὸ Γ. Π. Κρέμου ὑπὲρ τοῦ ἐκ σεισμοῦ παθόντων Λευκαδίων. Ἐν Λειψίᾳ 1870, πολλαχοῦ.

τὸ ἔτος 1820 — δωρεάν. Διδάσκων δ' ἐγνώριζε νὰ ἐξάπτη τὰ πατριωτικά καὶ φιλελεύθερα αἰσθήματα τῶν ἀκροατῶν καὶ νὰ διαδίδῃ τὴν πίστιν εἰς «τὸ καθῆκον καὶ τὸν ἔρωτα τοῦ μαρτυρίου»⁽¹⁾, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον στρατολογῶν τοὺς ἀνδρας τοῦ ἐπικειμένου Ἱεροῦ Ἀγῶνος. Τὴν δὲ σκηνὴν, ὡς ἄλλον ἄμβωνα καὶ ἐθνικὴν σάλπιγγα, καὶ ὡς ἠθοποιὸς καὶ ἄλλως ὑπηρετήσε, ἀλλὰ καὶ διὰ διαθήκης εὐεργέτησε, γενόμενος ἰδρυτὴς τοῦ Λασσανεῖου δραματικοῦ διαγωνισμοῦ (1889-1910).

Τὸ ἐλληνικὸν θέατρον τῆς Ὀδησσοῦ εἶχεν ἰδρυθῆ κατὰ τὸ ἔτος 1815, ἂν μὴ καὶ προηγουμένως⁽²⁾. Πάντως ἡ ἐπίδοσις τοῦ θεάτρου τούτου συνδέεται πρὸς τὴν πρόοδον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, τῆς ὁποίας καὶ κύριον ὄργανον ὑπῆρξε. Γνωρίζομεν δὲ τὰ κατὰ τὸ ἐλληνικὸν θέατρον τῆς Ὀδησσοῦ ἰδίως ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1817, ὅποτε δις ἐδιδάχθη ὁ «Θεμιστοκλῆς», ἡ πατριωτικὴ τραγωδία τοῦ ἄββᾶ Μεταστασιῦ, ἡ ὁποία ἤδη ἀπὸ τοῦ 1796 εἶχεν ἐλληνιστὶ μεταφρασθῆ καὶ τυπωθῆ ἐν Βιέννῃ δι' ἐξόδων τοῦ Ἡπειρώτου Πολυζῶη Λαμπανιτζιώτη⁽³⁾. Ἐδίδοντο δὲ αἱ παραστάσεις τῶν ἐλλήνων ἠθοποιῶν ἀπὸ σκηνῆς τοῦ Ρωσικοῦ Ἀστικοῦ Θεάτρου. Τῇ 16 Φεβρουαρίου 1818 ἐδιδάχθη ὁ «Φιλοκτήτης» τοῦ Σοφοκλέους κατὰ τὴν διασκευὴν τοῦ Νικολάου Πικκόλου⁽⁴⁾, ὁ ὁποῖος ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν γαλλικὴν τοῦ δράματος διασκευὴν τοῦ Lehayre κατὰ τὴν παράστασιν ταύτην, ἐπίσης καὶ κατ' ἄλλην παράστασιν τοῦ αὐτοῦ δράματος, τὸν Νεοπτόλεμον ὑπεδύθη ὁ Γεώργιος Λασσάνης· τούτου περιεσώθη καὶ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἐν Πέστη ἐντιμολογιώτατον κύριον Γεώργιον Τακιατζῆν⁽⁵⁾ τὸν Κοζανίτην, ἐν τῇ ὁποίᾳ πε-

(1) Φράσις ἐκ τοῦ ἐπιταφίου εἰς Γεώργιον Λασσάνην λόγου, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ὁ Τιμολέων Ἰ. Φιλήμων, ἐδημοσίευσεν δὲ ἡ ἡμέρα τούτου «Αἰὼν» τῆς 9 Ἰουλίου 1870. Πρβλ. καὶ Π. Ν. Λιούφην, ἔνθ' ἄνωτέρω, σελ. 309.

(2) Περὶ τῆς χρονολογίας πρβλ. Ν. Ἰ. Λάσκαρην ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Ἐπιθεωρήσει», τόμ. 12' (1923/4), ἀριθ. 109, σελ. 3, πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Ἰ. Théâtre néo-grec. Athènes 1930, σελ. 14 κ.έ., τοῦ αὐτοῦ Ἱστορίαν τοῦ Νεοελληνικοῦ Θεάτρου, τόμ. Α', σελ. 150.

(3) Ἀ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, Κατάλογος τῶν ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κων/πόλεως μέχρι τοῦ 1821 τυπωθέντων βιβλίων. . . Ἐν Ἀθήναις 1845, σελ. 32 κ.έ., τοῦ αὐτοῦ, Νεοελληνικὴ Φιλολογία. Τόμ. Β'. Ἐν Ἀθήναις 1857, σελ. 101, ἀριθ. 266. Ἰωσήφ Δε-Κιγάλλα, Σχεδιάσμα κατόπτρου τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας. Ἐν Ἐρμουπόλει 1846, σελ. 57, ἀριθ. 317.

(4) Πρβλ. «Νέα Ἑστία», τόμ. ΚΔ' (1938) σελ. 1518.

(5) «Λόγιος Ἑρμῆς» τοῦ ἔτους 1818, σελ. 575-582 (πρβλ. τὸν τόμον τοῦ 1819, σελ. 353-360). Ὁ ἀποδέκτης τῆς ἐπιστολῆς εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας διὰ τοῦ τίτλου τοῦ βαρῶνου τιμηθεὶς.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΑΛ. ΚΟΡΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

ΣΤΗ ΒΡΥΣΗ

(Ξυλογραφία σὲ ὄρθιο ξύλο).

ριγράφονται τὰ κατὰ τὴν παράστασιν τοῦ «Θανάτου τοῦ Δημοσθένους», πρωτοτύπου τραγωδίας τοῦ Νικολάου Πικκόλου⁽¹⁾, διδαχθείσης τὸ πρῶτον ἐν Ὀδησσῶ τῇ 7 Σεπτεμβρίου 1818. Μετὰ τινὰς δὲ μῆνας ἐδιδάχθη αὐτόθι, τῇ 15 Φεβρουαρίου 1819, «Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ ξένος», ἔργον πρωτότυπον τοῦ Γεωργίου Λασσάνη, καὶ πάλιν «Ὁ θάνατος τοῦ Δημοσθένους» τοῦ Νικολάου Πικκόλου. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ ἐλληνικὸς θίασος τῆς Ὀδησσοῦ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ἄλλο δράμα τοῦ Γεωργίου Λασσάνη, τὸν «Ἀρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα». Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο συνεκίνησεν ἐξαιρέτως τοὺς ἀκροατάς, παρεστάθη δὲ κατ' ἐπανάληψιν ἐν Ὀδησσῶ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ μετ' αὐτὴν πολλαχοῦ πολλάκις⁽²⁾. Καὶ τὸ μὲν δράμα «Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων» τοῦ Γεωργίου Λασσάνη — ὡς φαίνεται — δὲν ἐτυπώθη, τὸ δὲ ἄλλο ἔργον τοῦ αὐτοῦ «Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ ξένος» ἐδημοσιεύθη καὶ διὰ

Πρβλ. προχείρως Π. Ν. Λιούφην, ἔνθ' ἄνωτέρω, σελ. 302.

(1) Πρβλ. «Νέα Ἑστία», τόμ. ΚΔ' (1938) σελ. 1518.

(2) Αὐτόθι, σελ. 1593.

τοῦ τύπου ἐν Μόσχᾳ τῷ 1820. Ἀμφότερα τὰ ἔργα ταῦτα ἀπὸ δραματικῆς ἀπόψεως εἶναι μηδαμινά, οὔτε ἐνεφανίσθησαν ποτέ μὲ φιλολογικὰς ἀξιώσεις· ἀπλῶς τὰ ἔργα ταῦτα ἦσαν «προπαρασκευαστικά» (1) τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ὡς τοιαῦτα ἐπέτυχον πλήρως τοῦ σκοποῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέβλεπον. «Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ ξένος» ἔχει τρία μόνον πρόσωπα, εἶναι δὲ ταῦτα: «Ἑλλάς», «Περιηγητής» καὶ «Ἐρμής». Ὁ Περιηγητής εἶναι Ρῶσος, ὁ ὁποῖος, ἐξ ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτῆς, ἀποφασίζει νὰ κατέλθῃ «εἰς τὴν θαυματουργὸν ταύτην γῆν» διὰ νὰ ἴδῃ αὐτοψεί, ἂν ἔπαυσε πλέον ν' ἀναδεικνύῃ τοιοῦτους θαυμαστοὺς ἀνδρας. Ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ «Περιηγητής» ἔπλεεν ἐκ τῆς Ἰταλικῆς Νεαπόλεως πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς ἀκτὰς, ἐγένεθ' ἄτυχος θύμα φρικτοῦ ναυαγίου, «ἄπνους ἐξεβράσθη εἰς αἰγιαλὸν» ἀγνώστου εἰς αὐτὸν χώρας· ἀφοῦ δὲ συνῆλθε, συναντᾷ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ἀνὰ τόπους ἐρήμους «ἡμίγυμνον, κατατραυματισμένην, μὲ κόμην λυτὴν, χεῖρας καὶ πόδας ἀλυσσοδεμένην» τὴν Ἑλλάδα, καθ' ἣν στιγμὴν αὕτη ἐξέρχεται ἐκ τινος σπηλαίου «κρατοῦσα δᾶδ' ἀναμμένην». Ὑποτίθεται, ὅτι ὁ «Περιηγητής» εὐρίσκει πλέον παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον, πλησίον τοῦ ὁποῖου κεῖνται «ἐρείπια πολλὰ καὶ ἀνδριάντες ἀτάκτως σκορπισμένα» καὶ τὸ προμνημονευθὲν σπήλαιον, ὅπου ἡ Ἑλλάς καθ' ἡμέραν βασανίζεται ὑπὸ τυράννου, ἀγριωτέρου «καὶ ἀπὸ αὐτοῦ τοὺς Τίγρεις τῆς Ἀσίας». Μετ' ἀμοιβαίαν ἀναγνώρισιν, ἡ Ἑλλάς διηγείται εἰς τὸν «Περιηγητήν» τὰ κατὰ τὴν πτῶσιν αὐτῆς, ὀφειλομένην εἰς τὸν Φθόνον, τὴν Διχόνοιαν καὶ τὴν Δεισιδαιμονίαν, καὶ περιγράφει τὰ ἀνεκδιήγητα δεινά, τὰ ὁποῖα ὑπέστη καὶ ὑφίσταται ὡς δούλη. Ἐπειτα ἐξηγεῖ ἡ Ἑλλάς εἰς τὸν «Περιηγητήν» τοὺς διαφόρους ἀνδριάντας, τοὺς ὁποῖους «μὲ πολλοὺς κόπους καὶ ἰδρωτὰς ἐμπόρησε ν' ἀνακυλίσῃ ἀπὸ διάφορα μέρη καὶ νὰ τοὺς φέρῃ ἐδῶ, διὰ νὰ τοὺς ἔχῃ συνόικους τῆς». Ὁ «Περιηγητής» ἔκθαμβος βλέπει τοὺς ἀνδριάντας τοῦ Μίνωος, τοῦ Λυκούργου, τοῦ Σόλωνος, τοῦ Σωκράτους, τοῦ Πυθαγόρα, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ Λεωνίδα, τοῦ Θρασυβούλου, τοῦ Πελοπίδα, τοῦ Ἰσοκράτους, τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος καὶ ἄλλων ἀρχαίων Ἑλλήνων. Προσεκτικῶς ἀκούει ὁ «Περιηγητής» ἐκ στόματος τῆς Ἑλλάδος τὰ κατὰ τοὺς περιφήμους τούτους ἀνδρας καὶ λέγει:

«ὦ δυστυχῆς Ἑλλάς!... Οὐδεὶς παρὰ σέ, ὦ γενναιοτάτη, ἐδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τόσους πόνους, καὶ νὰ μὴ γείνη θῦμα τῆς ἀπελπισίας! Εἰς τοὺς κόλπους σου τρέφεις τοὺς ἀγρίους Τυράννους, καὶ ἀντέχεις γενναίως εἰς τὰς σκληρὰς τῶν βασιάνων! — Ἄν οἴκοθεν δὲν ἔχῃς καμμίαν βοήθειαν, ἂν τοὺς τρόπους δὲν ἔχῃς ἰσχυροῦς, πῶς δὲν προστρέχεις εἰς τοὺς ξένους; Ὅλοι σὲ χρεωστοῦν μυρίας χάριτας. Ἴσως ἡ γύμνωσίς σου, ἴσως ἡ ἐλεεινὴ σου κατάστασις τοὺς ἐνθυμίση τὰς εὐεργεσίας σου, καὶ εἰς οἶκτον τοὺς κινήσῃ» (1).

Εἰς ταῦτα ἀπαντᾷ ἡ Ἑλλάς:

«Οἱ μεγάλοι καὶ ἰσχυροί, ὦ φίλτατε ξένε! νομίζουν τὰς εὐεργεσίας τῶν ταπεινοτέρων, ὅτι γίνονται κατὰ χρέος, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ἔχουν λέξιν κενὴν νοήματος, ἱκανὴν μόνον νὰ διαβουκολῇ τοὺς ἀπλουστέρους. Αἱ! ἂν ἐγνώριζες καλύτερα τὴν προαίρεσιν τῶν παρ' ἐμοῦ εὐεργετηθέντων ξένων, ἂν ἐμπορούσες νὰ ἐμβλέψῃς εἰς τὰ ἐνδόμυχα τῆς καρδίας τῶν, ἤθελες ἀνακαλύψει φρονήματα πάντῃ ἄλλοῖα, καὶ τότε βεβαίως δὲν ἤθελες μὲ παρακινήσει νὰ προστρέξω εἰς τὴν εὐσπλαχνίαν τῶν. Ποσάκις δὲν ἐπιχείρισαν νὰ μὲ βοηθήσωσι! — Ἀλλὰ, τὸ τέλος ποῖον; — Πληγαὶ σκληρότεραι! — Καὶ διατί; — Διότι ποτέ ξένος δὲν βοηθεῖ ξένον, ἐάν δὲν ἐλπίζῃ κέρδη μεγάλα! (2)»

Περιηγητής: Λοιπὸν ἄλλο δὲν σὲ μένει (3), ὦ δύστηνος Ἑλλάς, παρὰ νὰ κατατήκησαι δίχως παρηγορίαν, δίχως παραμικρὰν ἐλπίδα!

Ἑλλάς: Δίχως ἐλπίδα; Καὶ δὲν ἤξεύρεις φίλε, ὅτ' οἱ Θεοὶ ἔδωκαν εἰς τοὺς δυστυχεῖς μόνην παρηγορίαν τὴν ἐλπίδα;

Περιηγητής: Ναί, τὴν ἐλπίδα. Ἀλλ' ἐγὼ ἐννοῶ ἐλπίδα βάσιμον — ἐλπίδα, ἡ ὁποία ἔχει τὸν λόγον τῆς, καὶ ἀποβλέπει εἰς πιθανὸν σκοπὸν.

Ἑλλάς (μειδιῶσα): Τοιαύτην βάσιμον ἐλπίδα ἐννοῶ κ' ἐγώ, ὦ ξένε!

Περιηγητής: Πῶς; Μειδιάς; — Ποία εὐεργετικὴ θεότης ἐστάλαξεν εἰς τὰ χεῖλη σου τοῦτο τὸ γλυκὺ μειδίωμα; Μετάδωσε, ὦ Ἑλλάς — μετάδωσε εἰς τὸν φίλον σου τὴν χαρὰν σου! Δεῖξέ με τὸ κέντρον τῶν ἐλπίδων σου.

Ἑλλάς: Τὸ κέντρον τῶν ἐλπίδων μου, ὦ ξένε, δὲν εἶναι μόνον πιθανόν, ἀλλὰ καὶ βέβαιον! — Ἴδε τὰ τέκνα μου ταῦτα, ἴδε...

Περιηγητής: Ποῖα τέκνα σου λέγεις, ὦ Ἑλλάς; [Καὶ κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο] «Ἡ Ἑλλάς τὸν πιάνει [τὸν Περιηγητήν] ἀπὸ

(1) Πρβλ. Π. Χιώτην, Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα τῆς Ἐπτανήσου. Τομ. 5'. Ἐν Ζακύνθῳ 1887, σελ. 287 κ.έ., Ν. Ἰ. Λάσκαρην, ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Ἐπιθεωρήσει», τόμ. 12' (1923/4) ἀριθ. 202·203, σελ. 4, καὶ ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τοῦ Νεοελληνικοῦ Θεάτρου», τόμ. Α', σελ. 169 κ.έ.

(1) Ἐντυπος ἔκδοσις τοῦ ἔργου τοῦ ἔτους 1820, σελ. 25·26.

(2) Πρβλ. κατωτέρω, σελ. 92 β.

(3) Ἡ τοιαύτη σύνταξις: σὲ μένει (ἀντί: σοῦ μένει τῶν νεωτέρων Νεοελλήνων, πρβλ. καὶ κατωτέρω: Δεῖξέ με κλ. κλ.) εἶναι χαρακτηριστικὴ τῶν βαρείων Ἑλλήνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει καὶ ὁ Κοζανίτης Γεώργιος Λασσάνης.

τὴν χεῖρα, τὸν ὀδηγεῖ πρὸς τὸ σπήλαιον, καὶ τὸν δείχνει μίαν ὄρθην στήλην, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποῖαν εἶναι ἐγχαραγμένα τὰ ὄνόματα ὄλων τῶν ζώντων εὐεργετῶν τοῦ Γένους . . . [πρβλ. σελ. 95 α)].

Ἐλλάς : Ταῦτα τὰ τέκνα μου, ὦ ξένε, τὰ γνήσια, τὰ ὄντως εὐπειθῆ τέκνα τῆς δυστυχούσης μητρός. Αὐτοί, μόλις ἀκουσαν τοὺς στεναγμούς μου, μόλις αἰσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην μου, καὶ ὤρμησαν μετ' ἐξήλον ἀμίμητον, μ' ἐνθουσιασμόν ἀπαραδειγμάτιστον νὰ βοηθήσωσι τὴν δυστυχῆ των μητέρα. Αὐτοὶ μετ' ἀγαθὰ τῶν καταστάματα σπουδάζουν νὰ ἐξιλεώσωσι τοὺς παρωργισμένους Θεούς, ν' ἀνακαλέσωσι τὴν χορείαν τῶν Μουσῶν εἰς τὰς ἀρχαίας τῶν κατοικίας, νὰ θεραπεύσωσι τὰς πληγὰς μου !

Αὐτοὶ ἀνεγείρουν παιδευτήρια, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ ψυχαὶ τῶν νέων ὀδηγοῦνται εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν φιλοπατρίαν, καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα μέλλουν ν' ἀναλάμψωσιν ἐκεῖνα τὰ λαμπρὰ φρονήματα, τὰ ὁποῖα κινουσι τὸν ἄνδρα νὰ θεωρῇ τὴν πατρίδα ὡς τὸ κέντρον πάσης ἐνεργείας του, καὶ νὰ μὴ γνωρίζῃ ἄλλην εὐδαιμονίαν, παρά τὴν εὐδαιμονίαν τῶν συμπολιτῶν του ! Αὐτοὶ μὴ φειδόμενοι ἀδράς δαπάνας τέλλουν εἰς τὴν σοφὴν Εὐρώπην νέους, διὰ ν' ἀπανθήσωσιν ἐκεῖ ὡς αἱ μέλισσαι, τὰ ὠφέλιμα τῶν μαθημάτων, καὶ νὰ τὰ μεταδώσωσιν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς των !

Αὐτοὶ καταβάλλουν μεγάλας χρηματικὰς ποσότητας πρὸς τύπωσιν κοινωφελῶν βιβλίων, διὰ νὰ ἐξαπλωθῶσι τὰ εὐεργετικά τῆς σοφίας φῶτα εἰς τοὺς συναδέλφους των ! Αὐτοὶ ἀγωνίζονται νὰ συστήσωσι καὶ θέατρον ὅπου παρασταίνονται αἱ ὑψηλαὶ ἀρεταὶ τῶν περικλεῶν προπατόρων των, θέλουσι τοὺς κινεῖ εἰς συμπαιθετικὴν συναίσθησιν καὶ εἰς μίμησιν. Αὐτοὶ...

Ἄλλὰ ποῦ ἢμπορῶ νὰ σ' ἐπαριθμήσω ὄλα των τὰ εὐεργετικά, τὰ θεάρεστα ἔργα ; Τοῦτο μάθε μόνον, ὦ ξένε, ὅτι αὐτοὶ ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἀγωνίζονται νὰ με ἀναστήσωσι, καὶ νὰ με στολίσωσι πάλιν μετὰ τὴν λαμπράν μου ἐκείνην καὶ περιφανῆ στολήν.

Περιηγητής : ὦ πόσον ἀγάλλεται ἡ καρδία μου !

Ἐλλάς : Ναί, ὦ φίλτατά μου τέκνα, εἰς τὸ στάδιον τῆς δόξης, τὸ ὁποῖον τρέχετε, μὴ ὀπισθοδρομήσητε, ἀλλὰ με προθυμίαν ἐνθερμον καὶ ἀκάμαντον ζῆλον, ἐξακολουθεῖτε τ' ἀγαθὰ, τὰ θεάρεστα ἔργα σας ! Κλείσατε τὰς ἀκοάς σας, μὴ τὰς μολύνωσιν οἱ δολεροί, οἱ ὑπουλοὶ, οἱ κακομήχανοι λόγοι τῶν κακοβούλων σοφιστῶν τῶν ἐχθρῶν μου ! Ἀφήσατέ τους νὰ κατασπαράττη ὁ φθόνος αὐτῶν τὰς μισοκάλους καρδίας ! Ἀκούσατε μόνον τὴν νοθετικὴν φωνὴν ἐκείνων, ὅσοι σᾶς δείχνουν νέας ὁδοὺς φερούσας εἰς τὴν ἀθάνατον

δόξαν. Ὁ πλοῦτος τότε μόνον εἶναι κτήμ' ἀγαθόν, ὅποταν ὁ ἔχων αὐτόν, τὸν μεταχειρίζεται φρονίμως. Τούναντίον δέ, γίνεται τερατόμορφον ἄγριον θηρίον, καὶ πρῶτον τὸν ἔχοντα κατασπαράττει. Ἐγὼ εἶμαι ἡ μήτηρ σας, ἡ πρῶν λαμπρά, ἡ πρῶν ἐνδοξος μήτηρ σας ! Ἴδετε τώρα τὰ κατασχισμένα καὶ ρυπωμένα ταῦτα ράκη ! Ἴδετε τὰς ἀλύσεις καὶ τὰς πληγὰς μου ! Ἴδετε πόσα πάσχω δεινὰ ἢ παναθλία ! Ἡ μουσὰρὰ ἐμφύλιος διχονοία, τὸ τερατόμορφον τοῦτο θηρίον, ὦ τέκνα μου, μ' ἔφερεν εἰς ταύτην τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν ! Φύγετε, ὦ τέκνα μου, σᾶς ἐξορκίζω εἰς τοὺς καταπληγωμένους τούτους μαστοὺς μου, οἱ ὁποῖοι σᾶς ἐθήλασαν — φύγετε τὸ

στασιαστικὸν πνεῦμα τῆς διχονοίας ! Ἐναγκαλίσθητε συμφῶνως τὴν ὁμόνοιαν, τὴν εὐεργετικὴν ὁμόνοιαν, τὴν ὁποῖαν καὶ οἱ θεοὶ αὐτοὶ πάντοτε μᾶς παραγγέλλουν ! Μὴ ἀπατάσθε ἀπὸ προσκαίρους μικροπρεπεῖς τιμὰς μάθετε, ὅτι ἐνόσω ἐγὼ ἢ κοινή σας μήτηρ δυστυχῶ, ὀνομάζεσθε καὶ σεῖς, ὁποῖου βαθμοῦ, ὁποῖας ἀξίας, ὁποῖας καταστάσεως καὶ ἂν ἦσθε, δυστυχεῖς ! Ἡ μόνη ἀθάνατος δόξα εἶναι ἡ ἀρετὴ. Ἡ μεγίστη δὲ ἀρετὴ εἶναι ἡ φιλοπατρία. Ταύτην ἐξήσκησαν οἱ περικλεεῖς προπάτορές σας, καὶ διαλάμπουν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ταύτην ἐξασκήσατε καὶ σεῖς, ἐάν θέλητε νὰ ὀνομάζησθε γνήσιοι ἀπόγονοι ἐκείνων ! Οὐαὶ

δέ, οὐαὶ εἰς τοὺς, ὅσοι δὲν ἀκούουν τοὺς στεναγμούς μου! Ἐκεῖνοι δὲν εἶναι γνήσιά μου τέκνα, εἶναι νόθα ἀσιανὰ σπέρματα!

Σεῖς δέ, ὦ μάκαρες Θεοί, κινήθητε εἰς οἶκτον! Στρέψτε τὸ παντέφορον ὄμμα σας πάλιν πρὸς με! Ἴδέτε μου τὴν γύμνωσιν, ἴδέτε τὰς πληγὰς μου, ἴδέτε πόσας συμφοράς πάσχω ἢ παναθλία! Δὲν φθάνει δι' ἐξέλειπεν ἡ χάρις σας ἢ θεία, κ' ἐρημωμένα ἔμειναν τὰ πρὶν φίλα σας ἔδη, Ὁ Ὀλυμπος, ὁ Παρνασσός, καὶ τὸ τῆς Πιερίας Πολύφυλλον, φερώνυμον τῶν Πιερίδων ὄρος· Ἄλλὰ κ' ἀπὸ τὰ τέκνα μου πολλὰ μ' ἐγκαταλείπουν Ἐρημον, ἀβοήθητον, δίχως τινὰ προστάτην! Ἐγίνα δορυάλωτος, βαβαί! τῶν ἀνδραπόδων! Μ' ἐγύμνωσαν, με τυράννουν, με κατατραυματίζουν. Καὶ πάσχουν οἱ οὐτιδανοὶ διὰ νὰ ἐξαλείψουν Ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν θνητῶν, κ' αὐτὴν τὴν ὑπαρ-

[εἶν μου!

Κατεδαφίζουν ἀφειδῶς τὰ ἐκλαμπρα μνημεῖα, Ὅσ' ἀβλαβῆ ἐρώθησαν δίχως νὰ φοβηθῶσι Μηδὲ τὸν πανδαμάτορα καὶ παμφθορέα Κρόνον· Κ' ὡς αἰμόβαρα ὄρνεα τοὺς ὄνυχας ἐμπήγουν Καὶ κατασχίζουσιν ὠμῶς τὰ εὐπειθῆ μου τέκνα! Ἐάν ποτε, ὦ Μάκαρες, αἱ ἀπειρ' ἑκατόμβαι, Προβάτων, μόσχων καὶ αἰγῶν, κ' ἀρνῶν νεογεννήτων· Ὅσα με αἶμα ἐρυθρὸν ἔβαφον τοὺς βωμούς σας· Ἐάν λαμπρ' ἀναθήματα, σπονδαὶ καὶ οὐλοχῶται Σᾶς εὐφραναν κατὰ θυμὸν με τὴν τερπνὴν των

[κνίσσαν

Ταύτην μου εἰσακούσατε τώρα τὴν ἰκεσίαν· Πέμψατε εἰς τὰ τέκνα μου τὰ φῶτα τῆς σοφίας, Διὰ νὰ ἐξυπνίσωσι, καὶ νὰ ἐνθυμηθῶσιν Ὅποιοι ἦσαν ἄλλοτε, καὶ ποῖοι εἶναι τώρα! Κ' ἐμπνεύσατ' εἰς τοὺς δυστυχεῖς τὰς ἀρετὰς ἐ-

[κείνας,

Ὅσαι ποτ' ἐμεγάλυναν τοὺς θεῖους των Προγόνους· Ἀνδρείαν, καὶ ὁμόνοιαν, καὶ τὴν φιλοπατρίαν. Διὰ ν' ἀποφασίσωσι συμφώνως καὶ με ζῆλον, Ἦ ὄλοι ν' ἀποθάνωσιν ἢ δοῦλοι νὰ μὴ ζῶσιν.»

(Ἄστραπαὶ καὶ βρονταὶ· τὸ θέατρον φωτίζεται καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καταβαίνει ὁ Ἑρμῆς. Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ Περιηγητὴς μένουσιν ἔκθαμβοι.)

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ

Ἑλλάς, Περιηγητὴς, Ἑρμῆς.

Ἑρμῆς: Θάρσει, ὦ Ἑλλάς! οἱ Θεοὶ εἰσήκουσαν τὰς δεήσεις σου. Εἰς τὴν βουλήν τῶν ἀθανάτων ἀποφασίσθ' ἢ παῦσις τῶν δεινῶν σου. Ἡ Ἀθηναῖα, ὁ Ἀπόλλων, ἡ χορεία τῶν Μουσῶν, καὶ αὐτὸς ὁ θρασὺς Ἄρης, ἐδιορίσθησαν ἀπὸ τὸν ὑψιστον Κρονίωνα νὰ γίνωσιν καθοδηγοὶ τῶν υἱῶν σου. Λαμπρὰν πορφύραν σ' ἐτοιμάζουν τὰ τέκνα σου! καὶ ἡ βάσκανος τύχη δὲν θέλει κατισχύσει κατ' αὐτῆς, διότι αὐτ' εἶναι ἡ βουλή τοῦ οὐρανοῦ μας πατρός! Ἄγγελος αὐτοῦ εἶμ' ἐγώ, κ' ἐστάλην νὰ σὲ φέρω τὰ εὐαγγέλια! Σὺ δέ, ὦ ξένε, μὴν ἀργοπορῆς πλέον, ἀλλὰ τάχυνε νὰ ἐπιστρέ-

ψῆς εἰς τὴν πατρίδα σου, κ' ἐκεῖ θέλει ἰδῆ...» (1).

Τὰ ἀνωτέρω ἀποτελοῦσιν ἐν συντομίᾳ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου, ἐν ᾧ παρά τὰς ἐκδηλώσεις φιλοπατρίας καὶ πολιτικῆς εὐστοχίας, ἀπαντῶσι συχνότατα ἀναμνήσεις ἐκ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Ὅταν ὁ Γεώργιος Λασσάνης θέτῃ εἰς τὸ στόμα τῆς Ἑλλάδος τὰ λόγια «Οἱ θεοὶ ἔδωκαν εἰς τοὺς δυστυχεῖς μόνην περιουσίαν τὴν ἐλπίδα» (2), πιθανώτατα ἔχει ὑπ' ὄψει τὸ τοῦ Θεόγνιδος (3):

Ἐλπίς ἐν ἀνθρώποις μόνη θεὸς ἐσθλή ἔνεστι.

Ἡ δὲ ρῆσις «ποτὲ ξένος δὲν βοηθεῖ ξένον, ἐάν δὲν ἐλπίζῃ κέρδη μεγάλα», τὴν ὁποίαν ὁ Γεώργιος Λασσάνης πάλιν θέτει εἰς τὸ στόμα τῆς Ἑλλάδος, ἀπαντᾷ κατὰ τι παρηλλαγμένη καὶ ἐν τῷ ἐγκυκλίῳ γράμματι, τὸ ὁποῖον ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀπέστειλεν ἐξ Ἰσμαηλίου πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἀρχοντας, προεστῶτας καὶ προύχοντας τοῦ Ἁγίου Πελάγου ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπικειμένην ἐπανάστασιν (4). Πιθανῶς συνέταξεν ὁ Γεώργιος Λασσάνης (5) καὶ τὸ ἐγκύκλιον τοῦτο γράμμα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ σχετικὴ ρῆσις ἀπαντᾷ ὑπὸ τὸν τύπον: «Ποτὲ ξένος δὲν βοηθεῖ ξένον χωρὶς μεγαλώτατα κέρδη» (6).

«Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ ξένος» τοῦ Γεωργίου Λασσάνη ἐδιδάχθη ἀπὸ σκηνῆς — ὡς ἀνωτέρω σελ. 89 β ἐσημειώθη — τῆ 15 Φεβρουαρίου 1819, ὁπότε τὸν μὲν Περιηγητὴν ὑπεδύθη αὐτὸς οὗτος ὁ συγγραφεὺς, τὴν Ἑλλάδα ὁ Ζακύνθιος Γεώργιος Ἀβραμιώτης καὶ τὸν Ἑρμῆν ὁ Ἰθακήσιος Σπυρίδων Δρακούλης, ὁ ὁποῖος μετὰ ταῦτα ὑπῆρξεν ἑκατόνταρχος τοῦ Ἱεροῦ Λόχου καὶ ὡς τοιοῦτος ἔπεσεν γενναίως μαχόμενος ἐν Δραγατσανίῳ (7). Ἡ δὲ παράστασις ἐνεθου-

(1) Αὐτόθι, σελ. 26-33. Ὁ Ἑρμῆς σχεδὸν τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ἐν τῷ δράματι «Χίος τραγῳδός» τοῦ Ν. Κυριακίδου, πρβλ. Νίκου Α. Βέην ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἑλληνικά», τόμος Δ' (1936) σελ. 255 κ.ε., ἰδίᾳ δὲ σελ. 263. Δὲν ἀποκλείεται, ὁ Ν. Κυριακίδης νὰ ἐγνώριζε τὸ περὶ οὗ τοῦ λόγου δράμα τοῦ Γεωργίου Λασσάνη.

(2) Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 90 β.

(3) Στίχ. 1135.

(4) Τὸ κείμενον τοῦ γράμματος παρά Ἰ. Φιλήμονι (Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ναυπλίῳ 1834, σελ. 287-290) καὶ παρά Ἐμμανουὴλ Ξάνθῳ (Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, σελ. 94-96). Πρβλ. καὶ Τ. Χ. Κανδηλῶρον, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 382.

(5) Ὑπῆρξε ὑπογραμματοεὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου.

(6) Ἡ αὐτὴ φράσις ἀπαράλλακτος ἢ παρηλλαγμένη κατὰ τι ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄλλοις ἐγγράφοις τῶν Φιλικῶν. Πρβλ. Ἐμμ. Ξάνθῳ, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 163, Ἰ. Φιλήμονα, Ἱστορικὸν Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστ., τόμ. Β', σελ. 292.

(7) Πρβλ. Π. Χιώτην, ἐνθ' ἀνωτέρω, τόμ. 5', σελ. 287 κ.ε., 496. Κ. Ν. Ράδον, Ὁ Ἱερὸς Λόχος καὶ ἡ ἐν Δραγατσανίῳ μάχη (ἔκδοσις Ἑταιρείας Ἑλληνιστικῆς Ἐπιθεωρήσεως). Ἐν Ἀθήναις 1919, σελ. 4 κ.ε., 14.

σίασε τοὺς θεατὰς καὶ συνεκίνησεν αὐτοὺς μέχρι δακρύων. Μεταξὺ τῶν θεατῶν εὐρίσκετο ὁ γενικὸς διοικητὴς τῆς Νέας Ρωσίας καὶ Βεσσαραβίας κόμης Langeron, ὁ ὁποῖος ἐξέφρασε θερμὰ συγχαρητήρια εἰς τὸν Γεώργιον Λασσάνην «καὶ διὰ τὴν ἔντεχνον καὶ ποιητικωτάτην σύνθεσιν καὶ διὰ τὴν εὐδόκιμον ὑπόκρισιν». Λεπτομερείας περὶ τῆς τότε παραστάσεως τοῦ δράματος «Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ ξένος» περιέχει ἡ ἐπιστολή, τὴν ὁποῖαν ἐξ Ὁδησσοῦ τῆ 22 Φεβρουαρίου 1819 πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ Χρόνιον Ἰωάννου Δροσινὸν ἀπέστειλεν ὁ Θεοχάρης Κληματιώτης (1): «Σὲ βεβαιώνω, ... ὅτι οὔτε εἶδα, οὔτε εἶδες ποτὲ τὸσον παθαινόμενον θέατρον· τὰ δῆμια δῶν ἦσαν πηγὴ ἀένναος δακρύων φλογερῶν καὶ τὰ στήθη κρατῆρες στεναγμῶν· ἕκαστος ἀκούων τὴν φωνὴν τῆς καρδίας του σύμφωνον μετὰ λεγόμενα!... Αἱ... πῶς οὐδὲ τώρα δὲν δύναμαι νὰ κρατήσω τὸ πάθος μου!» (2). Ἀλλὰ ποῖος εἶναι ὁ ἐπιστέλλων Θεοχάρης Κληματιώτης; Μέχρι ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου, θέλω πιστεῦσαι, ὅτι ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦτο κρύπτεται αὐτὸς οὗτος ὁ Γεώργιος Λασσάνης, τοῦ ὁποῖου ἡ μήτηρ ἦτο τὸ γένος Χατζηκλήμου ἢ ἀπλῶς Κλήμου (3).

Ἄς ἴδωμεν τὴν ἔντυπον ἔκδοσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος δράματος, τὴν ὁποῖαν γνωρίζω ἀπὸ δεκαετηρίδων κατὰ τὰ ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἑλλάδος ἐναποκείμενα ἀντίτυπα ὑπὸ ἐπίσημα: Ν.Φ. 741 καὶ *741α. Ἀποτελεῖται τὸ ἔντυπον ἐκ 42 σελίδων ὑποπρασίνου χάρτου καὶ δύο παρενθέτων φύλλων λευκοῦ χάρτου, καὶ τούτων καὶ ἐκείνων αἱ διαστάσεις εἶναι 0,24Χ0,15. Αἱ πρῶται ἐννέα σελίδες (4) καὶ ἡ τελευταία σελὶς δὲν ἔχουσιν ἀρίθμησιν, μεθ' ὧν ἐπονται ἠριθμημέναι αἱ σελίδες 2-33. Ὁ τύπος εἶναι διὰ καθαρῶν καὶ ὠραίων στοιχείων, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῶν τυπογραφικῶν σφαλμάτων. Ἡ προμετωπίς τοῦ ἐντύπου λέγει:

«ΕΛΛΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Εἰς τὴν

Τραγωδίαν Α[ρμόδιος] καὶ Α[ριστογείτων]

ΣΥΝΤΕΘΕΙΣ

ΠΑΡΑ ΤΟΥ

ΓΟΡΓΙΔΑ ΛΥΣΑΝΙΟΥ,

Κ' ἐκδοθεὶς δι' ἐπιστάσις Νικολάου Β. Γκούστη.

[ἔπεται κόσμημα]

ΕΝ ΜΟΣΚΒΑ,

Ἐν τῷ Τυπογραφίῳ Αὐγούστου Σεμένου·
1820» (5)

Ἐντὸς ἀγκυλῶν [] ἔθεσα ἀνωτέρω τὰ ἐν τῷ ἐντύπῳ διὰ συνεχῶν στιγμῶν σημειούμενα. Ἐπειτα πρέπει νὰ παρατηρηθῆ, ὅτι ἔντυπον τὸ ἔργον ἔχει ἄλλον τίτλον, οὐχὶ πλέον: «Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ ξένος». Ἐπειτα φαίνεται ἐκ τοῦ τίτλου, ὅτι τὸ ἔργον ἐγράφη, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς πρόλογος εἰς τὴν τραγωδίαν «Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων» τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως. Δὲν γνωρίζω, ἂν συνέβη ποτὲ πραγματικῶς νὰ παρασταθῆ ἀπὸ σκηνῆς τὸ ἀμέσως προμνημονευθὲν ἔργον μετὰ τοῦ σχετικοῦ προλόγου, συμφώνως πρὸς τὸν ἀνωτέρω τίτλον.

Ὁ συγγραφεὺς, ὁ Γεώργιος Λασσάνης, ἐμφανίζεται ἀνωτέρω ψευδωνύμως. Καὶ τὸ μὲν *Λυσανίας*, τὸ ὁποῖον ἐγγίζει πρὸς τὸ *Λασσάνης*, εἶναι ἀρχαῖον ὄνομα (6) οὕτω π.χ. ἐκαλεῖτο ὁ πατήρ τοῦ ρήτορος Λυσίου. Ἐπίσης ἀρχαῖον ὄνομα εἶναι τὸ *Γοργίδας* ἐκ τῶν φερόντων τὸ ὄνομα τοῦτο γνωστότατος εἶναι ὁ Θηβαῖος ἱππάρχος, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν κατὰ πρόσκλησιν τῶν ὀλιγαρχικῶν κατάληψιν τῆς Καδμείας ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου στρατηγοῦ Φοιβίδου, παρέμεινεν ἐν Θήβαις, ἀλλὰ συνεννοούμενος μετὰ τῶν φυγάδων ἐστρατολόγησε, συμπράτοντος καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, σῶμα νέων πολεμιστῶν, οἱ ὁποῖοι διέπρεψαν κατὰ τὴν ἐν Τεγύρῳ μάχην (365 π. Χ.), βραδύτερον δὲ ἀπετέλεσαν τὸν Ἱερὸν Λόχον (7). Ὁ Γεώργιος Λασσάνης ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργῳ (8) παρέστησε τὴν Ἑλλάδα ἀφηγουμένην τὰ κατὰ τὸν Γοργίδαν καὶ τὸν Ἱερὸν Λόχον (9). Μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ταῦτα ἐγράφησαν καὶ ἐτυποῦντο κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς συγκροτήσεως τοῦ νέου Ἱεροῦ Λόχου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ὑπὲρ τῶν ἐλληνικῶν δυνείρων ἐβουσιάσθη παρὰ τὸ Δραγατσάνι. Ὁ δὲ ἐπιστατήσας — συμφώνως πρὸς τὸν ἀνωτέρω τίτλον — κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ ἔργου Νικόλαος Β. Γκούστης, ὑπῆρξε φι-

τοῦ αὐτοῦ, Εἰσβολὴ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς Μολδοβλαχίαν καὶ ἐναρξίς τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος. Ἐν Ἀθήναις 1921, σελ. 23. Ν. Ἰ. Λάσκαρη, *Le theatre neo-grec*, σελ. 7 κ.ε. καὶ «Ἱστορία τοῦ Νεοελληνικοῦ θεάτρου», τόμ. Α', σελ. 152 κ.ε., 157, 163, 166 κ.ε., 170, κ.ε. 175, 198, 272.

(1) «Λόγιος Ἐρμῆς» τοῦ ἔτους 1819, σελ. 358 κ.ε.

(2) Πρβλ. Ν. Ἰ. Λάσκαρη, ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Ἐπιθεωρήσει», τόμ. ΙΖ' (1923/24) ἀριθ. 202-203, σελ. 5.

(3) Πρβλ. Π. Ν. Λιούφην, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 308.

(4) Αὐτὰς σημειῶ κατωτέρω: α'-θ'.

(5) Πρβλ. Ἀ. Βρετὸν-Παπαδόπουλον, Κατάλογος τῶν ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1821 τυπωθέντων βιβλίων, σελ. 54, ἀριθ. 610. Τοῦ αὐτοῦ, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, τόμ. Β', σελ. 210, ἀριθ. 685. Ἰ. Δε-Κιγάλαν, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 59, ἀριθ. 330. Ν. Ἰ. Λάσκαρη ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Ἐπιθεωρήσει» τόμ. ΙΖ' (1923/4) ἀριθ. 202-203, σελ. 5, καὶ ἐν τῇ «Ἱστορία τοῦ Νεοελληνικοῦ θεάτρου», τόμ. Α', σελ. 172.

(6) Πρβλ. Pauly-Wissowa-Kroll, *Real-Encyclopädie*, τόμ. ΙΓ' (1927) σελ. 2507-2511.

(7) Αὐτόθι, τόμ. Ζ' (1912) σελ. 1619.

(8) Σελ. 20 κ.ε. τοῦ ἐντύπου.

(9) Ταῦτα ἀντιλεῖ ὁ Γεώργιος Λασσάνης κυρίως ἐκ τοῦ Πλουτάρχου (δ. Σωκρ. π. 576Α, 578C, 594D, 598 C.D. Πελοπ. 284-288), ἴσως δὲ καὶ ἐκ τοῦ Διοδώρου (ΙΕ' 39) καὶ Πολυαῖνου (Β, 1,2. 5,1,2).

λόπατρις ἔμπορος, καταγόμενος ἐκ Μακρυνίτζης τοῦ Πηλίου, ἐγκατεστημένος δὲ ἐν Μόσχᾳ, ὅπου τῷ 1820 ἐμυήθη καὶ εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ προσέφε-
ρεν ὑπὲρ αὐτῆς 400 ρούβλια⁽¹⁾. Ἴσως ὁ αὐ-
τὸς φιλογενῆς Πηλιορείτης νὰ κατέβαλε
καὶ τὴν δαπάνην πρὸς ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου,
περὶ τοῦ ὁποῦ γίνεταί ἐνταῦθα λόγος.

Καὶ τώρα καὶ πάλιν εἰς τὴν περιγραφὴν
τῆς ἐντύπου ἐκδόσεως τοῦ δράματος «Ἑλ-
λάς...» ἐπὶ τῆς σελ. β' αὐτῆς ὑπάρχει
ρωσικὸν σημείωμα τῆς ρωσικῆς λογο-
κρισίας⁽²⁾. Δέχομαι, ὅτι μετὰ μεγαλυτέρας
ἐλευθερίας τὸ ἔργον παρεστάθη ἀπὸ σκη-
νῆς παρ' ὅ,τι ἐνεφανίσθη διὰ τοῦ τύπου. Ἡ
ρωσικὴ λογοκρισία θὰ ἀπέβαλεν ὀρισμέ-
νας φράσεις ἐκ τοῦ ἐντύπου ὡς δεικνύουσι
πολλὰ χωρία αὐτοῦ, σημειούμενα διὰ συνε-
χῶν ἀποσιωπητικῶν⁽³⁾. Ἡ λογοκρισία προ-
φανῶς ἀπηγόρευσε νὰ τυπωθῶσιν ὀλο-
γράφως τὰ ὀνόματα τοῦ Ἄρμοδιου καὶ τοῦ
Ἀριστογείτονος ἐπὶ τῆς προσώπιδος καὶ
τοῦ ψευδοτίτλου τοῦ ἐντύπου. Καὶ ἐὰν τὸ
ἐπ' ὀνόματι τῶν τυραννοκτόνων δράμα⁽⁴⁾
τοῦ Γεωργίου Λασσάνη δὲν ἐτυπώθη ἐν
Ρωσίᾳ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, τοῦτο ὀ-
φείλεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς ἀπα-
γόρευσιν τῆς ρωσικῆς λογοκρισίας.

Ἐπὶ τῆς σελίδος γ' ἀναγινώσκωμεν τὸν
ψευδοτίτλον: «ΕΛΛΑΣ | ΠΡΟΛΟΓΟΣ |
Εἰς τὴν Τραγωδίαν Α | ρμόδιον | καὶ Α | ρι-
στογείτονα |». Ἐπὶ δὲ τῆς σελ. δ' ἀνα-
γινώσκωμεν τὰ ἑξῆς:

Οἱ ἐγὼ μελέα, τί ποτ' ἀπόσω ;
Ποῖαν ἀχώ ; ποῖον ὄδυρμόν ;
Δειλαία
Δουλείας τὰς οὐ τλατᾶς,
Τὰς οὐ φερτᾶς. ὦ μοι μοι.
Τίς ἀμύνει μοι ; ποῖα γένηνα,
ποῖα δὲ πόλις ;
. ποῦ τις θεῶν ;
ἢ δαίμων ἔστ' ἐπαρωγός ;
Εὐριπ. Ἐκάβ. στίχ. 152-62 [γρ. 154-165] ⁽⁵⁾

(1) Πρβλ. Ἰ. Φιλήμονα, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς
Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τόμ. Α', σελ. 399, ἀριθ.
92. Τ. Χ. Κανδηλώρον, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 331.

(2) Τὸ σημείωμα λέγει ἐν μεταφράσει: «Τὸ τύπω-
μα ἐπιτρέπεται ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅτι μετὰ τὸ τύπω-
μα πρὸ τῆς δημοσιεύσεως θὰ σταλῶσιν εἰς τὴν ἐπιτρο-
πὴν τοῦ ἐλέγχου ἐν ἀντίτυπον τοῦ βιβλίου τούτου,
ἕτερον ἀντίτυπον εἰς τὸ τμήμα τῶν ἑρσηκευμάτων
τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, δύο ἀντίτυπα εἰς
τὴν Αὐτοκρατορικὴν Δημοσίαν Βιβλιοθήκην καὶ ἐν
ἀντίτυπον εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν Ἀκαδημίαν τῶν
Ἐπιστημῶν. Ἰανουαρίου 15 ἡμέρα, τοῦ ἔτους 1820.
Ἐλεγχὸν βιβλιοκριτικὸν ἔκαμεν ὁ τακτικὸς καθη-
γητῆς Μιχαὴλ Κατσενόβσκη».

(3) Πρβλ. σελ. 90 β κ. ἔ. καὶ ἀκόμη σελ. 94 β.

(4) Πρβλ. ἀνωτέρω σελ. 89 β.

(5) Ὁ μακαρίτης Δημήτριος Μ. Σάρρος μετέφρα-
σε τοὺς ἀνωτέρω στίχους εἰς τὴν δημοτικὴν ὡς
ἑξῆς :

Ὅτι μὲ ἡ δύστυχη ! Τί νὰ φωνάξω ;
Ποῖά βοή, καὶ ποιὸν τάχ' ὄδυρμό,
ἢ πικρὴ
σὲ σκλαβιὰν ἀνυπόφερτῇ ἀβάσταχτη,

Μεταξὺ τῶν σελ. δ' καὶ ε' ὑπάρχει πα-
ρένθετον φύλλον, τοῦ ὁποῦ ἢ μὲν ὀπι-
σθία ὄψις εἶναι κενή, ἢ δὲ κυρία ὄψις ἔχει
ἀφιέρωσιν, τῆς ὁποίας παρέχομεν πανο-
μοίωτον ὑπὸ σμίκρυνσιν ἐν σελίδι 91 ⁽¹⁾.

Πάλιν ἡ λογοκρισία ἀπηγόρευσε ἐν τῷ
κειμένῳ τῆς ἀφιέρωσεως νὰ γραφῆ ὀλο-
γράφως τὸ ὄνομα τοῦ ἔθνομάρτυρος ΡΗΓΑ
ΤΟΥ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗ, πρὸς τὸν ὁποῖον ὡς
πρότυπον καὶ ἰδεῶδες ἀπέβλεπεν ὁ Γεώρ-
γιος Λασσάνης καὶ μετ' αὐτοῦ ὄλον τὸ
Ἔθνος ! Ἐπὶ δὲ τῶν σελ. ε'-ς' κεῖται ἡ
ἑξῆς ἀνεπίγραφος ἀφιέρωσις:

«Φάσμα τρομερὸν πολυδύνου θανάτου,
στήνει τὸν θρόνον του εἰς τὸ κέντρον τῆς
Ἑλλάδος, κ' αἰῶνας πολλοὺς θερίζει τὰ
τέκνα τῆς μετὰ τὸ αἰμοσταγὲς αὐτοῦ σπα-
θίου. Ἡ δὲ τάλαινα τῶν Γραικῶν μήτηρ
κατατηκομένη ἀπὸ τὸ βάρος ἀλύσεων τῆς
δουλείας, εἰς μάτην θλίβει ὄδυνηρῶς καὶ
στοναχεῖ ἐκ βάθους καρδίας. Τὰ τέκνα τῆς
εἶναι κωφά.

Μόνοι δὲ Σεῖς, ὦ ἀληθεῖς Ἥρωες, τὴν
ἀκούετε πρῶτοι, καὶ πάραυτ' ἀναφαίνεται
δεσμὸς ἱερός, τὴν ἐλευθερίαν τῆς φιλότατης
ἡμῶν μητρὸς ἀναγγέλλων.

Καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίθεινε τάλαντα
Ἐν δ' ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο
Τ[ρώων θ' Ἰπποδάμων] <τε> καὶ Ἀχαιῶν [χαλκοχι-
[τῶνων.]
Ἐλκε δὲ μέσσα λαβῶν, ῥέπε δ' αἰσιμον ἡμαρ Ἀχαιῶν.
Αἰ μὲν Ἀχαιῶν κῆρες ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
Ἐξέσθην, Τ[ρώων] δὲ πρὸς οὐρανὸν εὐρὸν ἀερθεν.
Πίπτετε προδοθέντες — ⁽²⁾.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον ζῆτε εἰς τὰς
ψυχὰς τῶν γνησίων ὁμογενῶν Σας, κ' ἐμ-
πνέετ' εἰς αὐτοὺς ὑψηλὰ καὶ λαμπρὰ τῆς ἐ-
λευθερίας φρονήματα.

Στεφάνων μὴδ' ἐγκωμίων χρεῖαν ἔχετε.
Στέφανον ἀμάραντον τῆς εὐκλείας Σας ἔ-
πλεξεν ὁ ἔνδοξος θάνατός Σας ἀπὸ δὲ
τὰς κιθάρας τῶν ποιητῶν θέλουν ἡχεῖ, εἰς
λαμπροτέρας τῆς Ἑλλάδος ἡμέρας, τὰ ὀ-
νόματά Σας, ὡς ποτε τοῦ Ἄρμοδιου καὶ
Ἀριστογείτονος.

Συμφορὰ μου ! Βοήθεια σὰν ποιὸς θὰ μοῦ δώσει ;
Ποῖά γενιά καὶ ποῖά χώρα ;
.
. ποῦ δαίμονας ἢ θεός
θὰ μοῦ γένει βοηθός ;

Πρβλ. Δημητρίου Μ. Σάρρου, Εὐριπίδης. II. Μή-
δεια, Ἐκάβη, Ἡλέκτρα, Ἀδρυμάχη, σὲ δημοτικὸς
στίχους, μετὰ πρόλογο καὶ σημειώματα ἐρμηνευτικά.
Ἀθήνα 1935, σελ. 124, στίχ. 154-165.

(1) Πρβλ. Ν. Ἰ. Λάσκαρη, Ἱστορία τοῦ Νεοελληνι-
κοῦ Θεάτρου, τόμ. Α', σελ. 172.

(2) Οἱ ἀνωτέρω στίχοι 1-6 εἶναι ἐκ τῆς Ἰλιάδος
Θ 69-74, ἐξ ὧν οἱ 73-74 ὑπὸ τινῶν ἀθετοῦνται. Ὁ
δὲ στίχος 7 προσετέθη ἀνωτέρω εἰς τοὺς Ὀμηρι-
κοὺς στίχους ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Λασσάνη. Ἐντὸς
() ἐτέθησαν ἀνωτέρω αἱ ἡμέτεραι συμπληρώσεις ἐκεῖ
ὅπου τὸ ἐντυπον ἔχει συνεχεῖς στιγμάς. Ἐντὸς, < >
ἐτέθησαν ἀποβλητέα γράμματα.

Τώρα δὲ δέξασθε τὴν προσφορὰν ταύτην, ὡς δείγμα βαθυτάτου σεβασμοῦ, καὶ ἐνθέρμου λατρείας ὁμογενοῦς, προθύμου ν' ἀκολουθήσῃ τὰ ἴχνη Σας.

Γοργίδας Λυσανίου >

Ἡ μετὰ τὴν ἀφιέρωσιν αὐτὴν σελίς [ζ'] εἶναι κενή, ἡ δὲ σελίς [η'] ἀναφέρει τὰ «πρόσωπα» τοῦ δράματος καὶ οὐδὲν πλέον. Μεταξὺ δὲ τῶν σελίδων 28 καὶ 29 ὑπάρχει πάλιν παρένθετον φύλλον καὶ τοῦτου ἡ ὀπισθία ὄψις εἶναι κενή, ἡ δὲ κυρία ὄψις περιέχει εἰκόνα ἀναθηματικῆς στήλης, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι τὰ ἐξῆς γράμματα :

ΟΙ
ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ
ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ.
ΣΩΣΙΜΑΔΑΙ.
ΚΟΡΑΗΣ
ΟΔΗΣΣΗΝΟΙ.
ΧΙΟΙ
ΣΜΥΡΝΑΙΟΙ.
ΒΑΡΒΑΚΗΣ
Κ
Β
Ο > (1)

Δέχομαι, ὅτι τὰ γράμματα τῶν τριῶν τελευταίων στίχων σημαίνουσι: Κ[οραῆς], Β[αρβάκης], Ο[δησσηνοί].

Ἐκ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ Γερμανῶν λογοτεχνῶν πολὺ ὁ Γεώργιος Λασσάνης ἐθαύμαζε τὸν κληρικὸν Αὐγούστον Ἰάκωβον Lafontaine (1758 - 1831), ὁ ὁποῖος καὶ σήμερον θεωρεῖται λαμπρὸς ἐργάτης τοῦ αἰσθηματικοῦ μυθιστορήματος. Τοῦ Γερμανοῦ τούτου κληρικοῦ καὶ λογοτέχνου μετέφρασεν ὁ Γεώργιος Λασσάνης καὶ ἐξέδωκε πάλιν ὁ ἐκ Μακρυνίτζης Νικόλαος Β. Γκούστης, ἐν Μόσχᾳ τῷ 1820, εἰς δύο τόμους, τὸ μυθιστόρημα «Ἀριστομένης καὶ Γόργος» (2), τὸ ὁποῖον ὁμοίως, λόγῳ τῆς μετ' οὐ πολὺ ἐκραγεῖσης Ἐπαναστάσεως, δὲν ἔτυχε μεγάλης ὑποδοχῆς παρὰ τοῦ τότε ἐλληνικοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ.

Τὸν Αὐγούστον τοῦ 1820 ὁ Γεώργιος Λασσάνης παρητήθη τῆς ἐν Ὁδησσῷ διδασκαλίας καὶ διέλυσε τὴν μετὰ τῆς Ἀνα-

στασίας Τακιατζῆ μνηστειάν (1), ἵνα τελείως ἀφοσιωθῆ εἰς τὰ πράγματα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας (2). Προΐστατο ἤδη — ἀπὸ τῆς 12 Ἀπριλίου 1820 — τῆς Ἐθνικῆς ταύτης ὀργανώσεως ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. Δι' ὥραιας ἐπιστολῆς, ἐκπληρῶν τὴν ἐπιθυμίαν ἑταίρων τῆς Ὁδησσοῦ, ἐκάλεσε τὸν Μάϊον τοῦ 1820 ὁ Γεώργιος Λασσάνης τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην πρὸς διακανονισμὸν ἔθνικῶν ὑποθέσεων. Πρὸς μεγάλην χαρὰν τῶν ὁμογενῶν τῆς Ὁδησσοῦ, ὁ «Γενικὸς ἔφορος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας», ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Πέτρου Ἡπίτου, κατήλθεν ἀρχομένου νου τοῦ Αὐγούστου 1820, εἰς Ὁδησσόν, ὅπου, παρασκευάζων τὰ κατὰ τὴν Ἐθνεγερσίαν, παρέμεινε περὶ τὰς 50 ἡμέρας. Ἐπειτα ὁ Γεώργιος Λασσάνης συνεδέθη στενότερον πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, γενόμενος γραμματεὺς καὶ ἐντολοδόχος αὐτοῦ. Τελευτῶντος τοῦ 1820, ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀπέστειλε τὸν Γεώργιον Λασσάνην εἰς Ἰάσιον πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδαυίας Μιχαὴλ Σούτσον, ὅπως διαπραγματευθῆ μετ' αὐτοῦ ζητήματα σχετικὰ πρὸς τὴν διοργάνωσιν καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος αὐτοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Ἀλλ' ἡ ἀξίωσις τοῦ Γεωργίου Λασσάνη, ὅπως αὐτὸς διοργάνωσιν τὰ ἐν Μολδαυίᾳ τότε ἐξ ὄλων τῶν Βαλκανίων καταρτιζόμενα χάριν τοῦ ἐπικειμένου Ἀγῶνος στρατιωτικὰ σώματα προεκάλεσε διαμαρτυρίας ἐκ μέρους τοῦ ἡγεμόνος Μιχαὴλ Σούτσου, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἐπισήμων Μολδαυῶν, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον ὁ καταρτισμὸς τῶν στρατιωτικῶν τούτων σωμάτων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Λασσάνη καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ ὅλως ἀπρονοήτως. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἔσπευσε νὰ ἐπικρίνῃ τότε τὴν διαγωγὴν τοῦ Γεωργίου Λασσάνη, ἀλλὰ τοῦτον ἠδύωρε βραδύτερον χιλιάρχον καὶ πρῶτον ὑπασπιστὴν του. Καὶ δὲν ἐπιβεβαιουῦται μὲν ἡ ὑπὸ τινῶν διατυπωθεῖσα ἐκδοχή, ὅτι ὁ Ἱερὸς Λόχος τοῦ 1821, σχηματισθεὶς κατὰ μέγα μέρος ἐκ νεαρῶν σπουδαστῶν, ἰδρῦθη ἐκ πρωτοβουλίας τοῦ Γεωργίου Λασσάνη, ἀλλὰ βέβαιον εἶναι, ὅτι οὗτος συνηγωνίσθη τότε μετὰ τοῦ Ἱεροῦ Λόχου καὶ μέχρι τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἡμερῶν προσέγραφεν εἰς τὸ ὄνομά του τὸν τιμιώτατον στρατιωτικὸν τίτλον «Ἱερολοχίτης» (3). Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος

(1) Πρβλ. Ν. Ἰ. Λάσκαρη, ἐνθ' ἀνωτέρω, τόμ. Α', σελ. 171.

(2) Πρβλ. Ἰωσήφ Δε-Κιγάλλαν, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 57, ἀριθ. 321. Α. Παπαδόπουλον Βρετόν, Νεοελληνική Φιλολογία. Τόμ. Β', σελ. 210, ἀριθ. 686. Π. Ν. Λιούφην, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 309 καὶ ἀνωτέρω σελ. 93 β κ. ἐ. — Περὶ ἐνός ἄλλου δράματος τοῦ Γεωργίου Λασσάνη, τὸ ὁποῖον γνωρίζω ἐκ τῆς γερμανικῆς αὐτοῦ διασκευῆς, θέλω πραγματευθῆ ἀλλοχοῦ (πρβλ. «Νέα Ἐστία», τόμ. ΚΔ', 1938, σελ. 593α, ὑπόσημ. 1).

(1) Πρβλ. Π. Ν. Λιούφην, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 309.

(2) Τί ἐφρόνει περὶ τοῦ Γεωργίου Λασσάνη ὡς φιλικοῦ ὁ Θεόδωρος Νέγρης φαίνεται ἐκ τοῦ ἀπὸ 12 Ἀπριλ. 1819 ὑπομνήματος τούτου· πρβλ. Ἰ. Φιλήμονα, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως, τόμ. Α', σελ. 142.

(3) Ἰ. Φιλήμονος, Δοκίμιον ἱστορικὸν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, σελ. 301, τοῦ αὐτοῦ, Δοκίμιον ἱστορικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Α', σελ. 73, 91, 102 κ. ἐ. 205 κ. ἐ., 251, 269 κ. ἐ., 281 κ. ἐ., τόμος Β'

ἐν Μολδοβλαχίᾳ παρέμεινεν ὁ Γεώργιος Λασσάνης πιστὸς παραστάτης τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, γενόμενος μέτοχος τῶν καθείρξεων καὶ τῶν περιορισμῶν τούτου ἐπὶ ἑπτὰ ὄλα ἔτη κατὰ παράσπονδον ἀπόφασιν τῆς Αὐτοκρατορικῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ὁ ὁποῖος ἐξέπνευσε κρατῶν τὴν δεξιάν τοῦ Γεωργίου Λασσάνη⁽¹⁾, οὗτος μετὰ πολλὰ κατῆλθε τὸ θέρος τοῦ 1828 εἰς Ἑλλάδα, ὅπου διώρισθη ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου στρατοπεδάρχης τῶν ἐν Ἀττικῇ καὶ Βοιωτίᾳ δυνάμεων, μετέσχε τῶν μαχῶν τοῦ Στεβενίκου, τῆς Λεβαδείας, τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Πέτρας. Μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων, ὁ Γεώργιος Λασσάνης ἀνῆλθεν εἰς ἀνώτατα τῆς πολιτείας ἡμῶν ἀξι-

ώματα, προεβιβάσθη τῷ 1868 εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου τῆς Φάλαγγος, ἀπέθανε δὲ τῇ 7ῇ Ἰουλίου 1870 ἐν Ἀθήναις.

Ὁ Γεώργιος Λασσάνης πρέπει νὰ καταστή ἄντικείμενον ἀνταξίας πρὸς τὴν περιωπὴν τοῦ ἀνδρός μονογραφίας. Δυστυχῶς, πολλὰ ἔγγραφα τοῦ ἀνδρός, τὰ ὁποῖα θὰ ἦσαν ἔγκυροι πηγαὶ διὰ τὴν μονογραφίαν ταύτην, κατεῖχοντο δὲ ὑπὸ τῶν ἐν Κοζάνη ἀπογόνων ἐκείνου, δὲν ὑπάρχουσι πλέον· οἱ ἀπόγονοι αὐτοὶ οὗτοι ἠναγκάσθησαν τῷ 1878 νὰ ἐξαφανίσωσι τὰ ἔγγραφα τοῦ μεγάλου προγόνου, φοβούμενοι ἐρεύνας τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν⁽¹⁾. Ἐγγραφα ἄλλα τοῦ Γεωργίου Λασσάνη ἀπέκτησε πρὸ ἔτων ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς⁽²⁾ δι' ἀγορᾶς, μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ γεβαστοῦ κ. Δημ. Γρ. Καμπούρογλου καὶ τῆς ταπεινότητός μου.

ΝΙΚΟΣ Ἀ. ΒΕΗΣ (ΒΙΞΕΣ)

σελ. 83. Κ. Ν. Ράδου, Ὁ Ἱερός Λόγος καὶ ἡ ἐν Δραγατσάνῳ μάχη, σελ. 2, 7. Τ. Χ. Κανδηλώρου, Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, σελ. 368, 390, 394 κ.έ.

(1) Ἱ. Φιλήμονος, Δοκίμιον ἱστορικόν τῆς Ἑλλην. Ἐπανάστασεως, τόμ. Β', σελ. 189 κ.έ., 214, 229 κ.έ., 345 κ.έ.. Κ. Ν. Ράδου, Εἰσβολὴ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς Μολδοβλαχίαν καὶ ἐναρξίς τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος, σελ. 25.

(1) Πρβλ. Π. Ν. Λιούφην, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 310, ὑποσημ.

(2) Ἀντίγραφα τῶν ἐγγράφων τούτων κατέχω.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

(Ἀπὸ τῆς « Νησιώτικες Ἱστορίες » τοῦ Ἀργύρη Ἑφταλιώτη, Ξυλογραφία σὲ πλάγιο ξύλο).

ΝΗΣΙΩΤΕΣ